

BİNBİR GECE MASALLARINDA KADIN İMAJI

Muammer SARIKAYA*

Öz: Binbir gece masalları 1001 gece devam ettiğine inanılan, hikâye içinde hikâye anlatım tekniği ile bir çerçeve hikâye içinde 264 hikâyeden oluşan bir masal antolojisidir. Başta masalların anlatıcısı ve çerçeve hikâyenin kahramanı Şehrazad olmak üzere masalların en önemli kahramanlarını kadınlar oluşturmaktadır. Bazı masalarda kız çocuğu, sevgili, eş, anne ve yaşlı kadın gibi gerçek hayattan alınmış rolleri oynayan kadınlar, bilgelik, siyasal otorite sahibi olmak, âşık olmak, ideal eş olmak, savaççılık, refah içinde yaşama, çiftçilik ve tasavvufi bir yaşam sürme gibi olumlu niteliklerle nitelenirler. Buna karşılık masallardaki kocasına ihanet etmek, sinsilik, büyücülük, hilekârlık, düzenbazlık, kıskançlık, intikam peşinde koşmak, ahlaksızlık, zevk ve eğlence düşkünü olmak gibi olumsuz nitelermeler kadının baskın karakteri olarak karşımıza çıkar. Bazı masalarda ise kadınlar hayal âlemine ait cin, peri, dev, büyücü ve cadı gibi karakterleri canlandırırılar. Masalların başkahramanı ve anlatıcısı Şehrazad, masallar boyunca erkek egemen bir toplumda kocası Şehriyar tarafından başlatılan kadın karşıtlığı ve kadını itibarsızlaştırma girişimini boşa çıkarmak için çabalar ve kısmen başarılı olur.

Anahtar kelimeler: Binbir gece masalları, Şehrazad, Âşık kadın, İhanet, Kadına karşı şiddet.

FEMALE IMAGE IN ONE THOUSAND AND ONE NIGHTS TALES

Abstract: “One Thousand and One Nights Tales ”(Arabian Nights) is a fairy tale anthology which is believed to continue 1001 nights and consisting 264 story with storytelling technique in a frame story. The stories proceed from this original tale; some are framed within other tales, while others begin and end of their own accord. Firstly Scheherazade, the narrator of tales and the hero of the frame story and other most important heroes of the stories are women. In some tales, women play roles taken from real life such as a daughter, a lover, a wife, a mother and an old woman. And they are characterized with positive qualities such as wisdom, to have political authority, to fall in love, being an ideal wife, belligerence, living in prosperity, farming and living sufi life. Contrary to this, some negative modifiers such as betraying to her husband, slyness, witchcraft, fraud,

---

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arapça Mütercim Tercümanlık (muammersarikaya@outlook.com)

deceit, jealousy, pursuit of revenge, immorality and being fond of pleasure and entertainment emerge as the dominant character of women. Some women are portrayed characters such as demons, fairies, giants, wizards and witches in the clouds. During the tales, the protagonist of tales and narrator Scheherazade, efforts to frustrate initiatives which initiated by her husband Shahriar for female opposition, attempts to discredit women in a male-dominated society and succeeds this partially.

Keywords: One thousand and one nights, Shehrazad, Woman in love, Betrayal, Violence against women.

Giriş

Arapça asıl adı “Elf leyle ve leyle” olan bu masal külliyyatı, bir çerçeve hikâye içerisinde yer alan pek çok tali hikâyeden meydana gelmiştir. Çerçeve hikâye kısaca şöyledir: Semerkant Hükümdarı Şahzaman bir gün kardeşi Sâsânî Hükümdarı Şehriyar’ı görmeye giderken unuttuğu bir şeyi almak üzere geri döndüğünde sarayda karısının ihanetine şahit olur ve onu derhal öldürür. Şehriyar’ın yanındaki misafirliği sırasında Şehriyar’ın karısının da siyahi bir köle ile onu aldattığını görür. Bir gezinti esnasında ifrit ve karısıyla karşılaşan Şahzamân ve Şehriyar, ifritin karısı ile aralarında geçen bazı olaylar sebebiyle paranoyaklaşarak, bütün kadınların birer hain olduğu histerisine kapılırlar. Şehriyar saraya dönünce karısını öldürtür. O günden sonra her gün yeni bir kızla evlenir ve ertesi gün kızı öldürtür. Üç yıl sonra şehirde evlenecek kız kalmaz. Padişaha kız bulmakla görevli vezirin Şehrazad isminde bir kızı ve kızının da Dînâzâd isminde bir cariyesi bulunmaktadır. Bütün kadınları kurtarmak uğruna Şehrazad hükümdarla evlenmeye razı olur. Düğün gecesi cariyesi ile görüşen Şehrazad Dînâzâd’ın isteğiyle sabaha kadar Şehriyar’a masal anlatır ve sabahleyin masalı en heyecanlı yerinde keser. Masalın sonunu merak eden Şehriyar idamı hep bir gün sonraya erteler. Şehrazad böylece hükümdarı 1001 gece oyalar. Kendisini 1001 gece masal anlatarak oyalayan karısının zekâ ve becerisine hayran olan Şehriyar karısını öldürmekten vaz geçer ve böylece bütün kadınlar ölümden kurtulur.

Bu gün elimizde bulunan çağdaş Binbir Gece kitaplarına benzer en eski yazma nüsha miladi 879 tarihli olup Kitâb fihi hadîs elf leyle ve leyle adını taşımaktadır ve 1949 yılında Nabia Abbott tarafından yayımlanmıştır.¹ Bu tarihten itibaren

---

¹ Nabia Abbott, “A Ninth-Century Fragment of the Thousand Nights: New Light on the Early History of the Arabian Nights”, *The Journal of Near Eastern Studies* 8, (July 1949), p.p. 129-164.

Binbir gece masalları sürekli eklemeler ve ayrıntılı tasvirlerle günümüzdeki halini almıştır. Binbir Gece Masalları günümüze kadar beş aşamadan geçmiştir:²

1. Hint kaynaklı masallar;

2. İran kaynaklı masallar; Masalların özünü oluşturan ve Farsça Hezâr Efsane’de yer alan, daha sonra Arapçaya çevrilen masallar.

3. Hezâr Efsane’nin Arapça çevirisine eklenen yeni masallarla birlikte ortaya çıkan külliyyat. Harun Reşîd (h. 786-809) dönemine ait realist masallardan oluşan bu külliyyatta olaylar ustaca tertip ve üsluplarıyla Harun Reşîd’in şahsı etrafında geçmektedir.³

4. Fâtımîler ve Memlûkler devrinde Mısır’da külliyyata ilâve edilen masallar.⁴

5. XVI. Asır Suriye kaynaklı yazmalarda yer alan ve Galland gibi Avrupalıların çevirilerine kaynaklık eden masallar.⁵ Masalların geçirdiği aşamalara göre, orijinal masallar ile külliyyata sonradan eklenen masallar arasında üslup ve içerik bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Masallar arasında Hint, İran, Mısır, Suriye kökenli masallar bulunmaktadır. Daha da önemlisi Binbir gece masalları belirli bir yazarın kaleminden çıkmış bir eser olmayıp, anonim masallardır. Üzerinde belli bir yazarın mührü olmayan bu eserlerin, yazılı bir anonim halk edebiyatı gibi sonraki dönemlere nakli sırasında bir takım değişikliklere uğradığını göz ardı etmemek gerekir.⁶

² Binbir gece masallarının ortaya çıkışı ile ilgili tartışmalar için bkz.: J. Oestrup- D. B. Macdonald, “Binbir Gece”, **İslam Ansiklopedisi (İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügatı)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, C. II, s. 616-620; Duncan Blac Macdonald, “The Earlier History of the Arabian Nights”, **Journal of the Royal Asiatic Society** (1924), s. 353 vd.; Emile- Julia François, “Binbir Gece Masallarının Kaynakları”, çev. Alim Şerif Onaran, **Marmara İletişim Dergisi**, sa. 3 (Temmuz 1993), s. 51-62; Ziyat Akkoyunlu, “Binbir Gece Masalları Üzerinde Yapılan Çalışmalar”, **TKA, Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş’ın Hâtrasına Armağan**, XVII-XXI/1-2 (1979-1983), s. 1 vd.; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, “Elf Leyle ve Leyle, Târîhu Hayâtihâ”, **Mecelletü’lMecma’ı’l-‘İlmî el-‘Arabî (=RAAD)**, XII/3-4 (1932), s. 129-142; XII/5-6 (1932), s. 204- 215; s. 282-291.

³ Veli Ulutürk, “Binbir gece”, **TDV İA.**, C. VI, s. 181.

⁴ Ulutürk, **a.g.e.**, s. 181.

⁵ Binbir gece masalları tarihi, kaynakları, geçirdiği aşamalar ve hikâye tahlilleri bakımından Türk araştırmacılar tarafından en çok araştırılan konulardan birisidir. Bu konuda ayrıntılı bir literatür taraması için bkz.: Süleyman Tüllücü, “Binbir Gece Masalları Üzerine (Seçilmiş Bir Bibliyografya İle)”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa: 22, Erzurum, 2004, s. 1-53.

⁶ Aysel Ergül, “Binbir Gece Masallarında Kadın”, **İstanbul Üniv. İletişim Fakültesi Dergisi**, sa: 10, İstanbul, 2000, s. 365.

Binbir gece masallarında kadın imajını üç başlık altında incelemek mümkündür: Birinci gruptaki kadınlar, toplumsal hayatta kadının yüklendiği rollere bağlı olarak annelik, eş olma, kız kardeş ve kız çocuğu gibi rolleri üstlenirler. İkinci gruptaki kadınlar, kendilerinde doğuştan var olan zekâ ve asalet gibi özelliklere ek olarak toplumda sonradan kazandıkları hilekârlık, bilginlik, siyasi güç ve otorite gibi özellikler taşıyan kadınlardan oluşur. Kocasına iyi bir eş olan veya ona ihanet eden kötü kadınları, âşık kadın, hilekâr yaşlı kadın ve büyücü kadın gibi kadın tiplerine de bu grupta yer verebiliriz. Üçüncü gruptaki kadınları ise günlük hayatta nadiren karşılaşılan savaşı kadınlar ile cin kadın ve devanası gibi gerçek hayatta karşılığı bulunmayan kadınlar oluştururlar. Bu tipleri kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir; çünkü kadın aynı anda birden çok özelliği taşıyabilmektedir. Biz bu makalede daha çok ikinci ve üçüncü grupta yer alan kadın tipleri ve özelliklerini alt başlıklar altında inceleyeceğiz.

Siyasi Güce Sahip Otoriter Kadın

Otoriter kadın tipinin en önemli temsilcisi, masallarda birçok hikâyede ortaya çıkan kraliçe karakteridir. Masalların anlatıcısı olan Şehrazad, masallarda çoğu zaman geri planda kalsa da bir kralla evli olduğu için kraliçe tiplerinin en önemli temsilcisidir. Masalların mukaddimesinden son kelimesine kadar her aşamasında Şehrazad akli, kültürü ve edebiyatçılığıyla varlığını hissettirmektedir. Masallarda Şehrazad, kadını cinsini yok olmaktan kurtarmak için kendini feda eden bir kahraman olarak öne çıkar. Karısının aşağılayıcı bir şekilde kendisine ihanet ettiğini gören Hükümdar Şehriyar onu hemen öldürtür; karısını işlediği suçtan bütün kadınları sorumlu tutarak intikamını bütün kadınlardan almaya karar verir. Her gün bakire bir genç kızla evlenir ve ertesi sabah onu da öldürtür.⁷ Bir süre sonra vezirinin kızı olan Şehrazad'dan başka evlenecek kız kalmaz. Akıllı bir kadın olan Şehrazad evliliğinin ilk gecesinden itibaren kocası Şehriyar'a sürükleyici hikâyeler anlatmaya başlar. Hikâyenin en can alıcı bölümü olan sonuç bölümüne gelince anlatıma ara vererek devamını ertesi gece anlatır. Kocasının ilgisini hikâyelere çekerek, onun sürekli "Aceba daha sonra ne olacak"⁸ sorusunu sormasını sağlar, bu sayede hayatta kalır ve edebiyat alanında kalıcı bir eser bırakır. Bu şekilde 1001 gece hikâye anlatır. Hem kendi hayatını kurtarır, hem de kocasını zeki bir kadın olduğuna ikna ederek diğer kadınların hayatını kurtarır.

⁷ **Elf Leyle ve leyle**, c. I, s. 8-9. **Elf Leyle ve Leyle** masallarının tam baskısı olarak kabul edildiğinden çalışmamızda 1280 yılı Bulak matbaasında basılan nüshayı asıl kabul eden W. R. Taylor tarafından 1951 yılında 4 cilt halinde basılan nüshası başvuru kitabı yaptık.

⁸ Muhsin Câsim el-Müsevî, "el-Hârîku fi Elf leyle ve leyle", **Mecelletu'l-fikri'l-Arabiyyi'l-muâsir**, Sayı: 38, Mart 1986, Merkezi'l-inmâ' el-kavmî, Beyrut, 1986, s. 30.

Kraliçe Şehrazad'ın her gece hikâye anlatımıyla yaptığı şey aslında bir terapiden başkası değildir. Her hikâye, hükümdarın psikolojisinde fark ettiği bir rahatsızlığı tedavi için başvurduğu bir terapi seansıdır. Acımasız bir kral olan kocasından, yaşanan olaylardan ibret alan, bin bir gece boyunca anlatılan masallardan istifade ederek hem gerçeği anlayan, hem de gerçeğin toplumdaki yansımalarının farkına varan bir insan yaratır.⁹ Şehrazad, hedefini gerçekleştirmek için her türlü fedakârlığa katlanır. Örneğin halk nazarında bir hükümdarla evli olduğu için kraliçe olmasına rağmen o, kraliçelikten vaz geçerek, hem kendini, hem de hemcinsi kadınları kurtarmak için, özgürlüğünden vaz geçerek cariyeliğe razı olur.¹⁰

Masalların geneli Halife Harun Reşit döneminde cereyan ettiği için Harun Reşit'in eşi Zübeyde'nin ismi birçok masalda geçer. Bu bakımdan o, kraliçe tiplemesini ve aristokrat Arap kadınına sembolize eder. Yaratılış ve karakter bakımından güzel özelliklerle nitelenen Zübeyde, Reşit'in eşi olmasının yanı sıra Hz. Peygamberin soyundan geldiği için saygıdeğer bir hanımefendidir.¹¹ Yine de Harun Reşit'in gözde cariyelerinden birisine ilgisini kıskandığı için her türlü desiseye başvurmaktan kendini alamaz. Onu diri diri gömdürür, ardından sahte gözyaşları döker, bununla da yetinmeyip işlediği suçu örtbas etmek için kocakarıların kapısını çalar.

Masallarda Şehrazad ve Zübeyde dışında siyasi otorite sahibi olup da okuyucuda olumlu izlenim bırakan bir kadın karakteri bulmak çok zordur. Hikâyelerde güç ve otorite sahibi kadınlar öldürmeye ve intikama susamışlardır. İsteklerini yerine getirmeyenleri, kadın veya erkek ayrımı yapmaksızın acımasızca cezalandırmışlar, kimi zaman devletin askeri gücünü ihtirasları ve intikamları uğruna kullanmaktan kaçınmamışlardır. Örneğin Tüccar Hasan el-Basrî hikâyesi¹² kadınlar krallığı olarak niteleyebileceğimiz bir ortamda geçer, bütün ipler kraliçenin elindedir ve kraliçe saray adabına uymak adına, kuralları ihlal eden kız kardeşlerini ve onların kız çocuklarını acımasızca cezalandırmaktan çekinmez.

Siyasi güç sahibi kadınlar genellikle cüretkâr ve ihtiraslı kadınlardır ve bu güçlerini istedikleri erkeği baştan çıkarmak için kullanmaktan kaçınmazlar.

⁹ Ahmed Muhammed eş-Şehhâz, *el-Melâmihu's-siyâsiyye fî hikâyâti Elf leyale ve leyale*, Menşûrâtu vezâratî'l-i'lâm, Bağdat, 1977, s. 200.

¹⁰ Âlî Serhân el-Kuraşî, *Nassu'l-mer'e*, Dâru'l-Medâ, Dımaşk, 2002, s. 32.

¹¹ eş-Şehhâz, *el-Melâmihu's-siyâsiyye*, s. 207.

¹² *Elf leyale ve leyale*, C. III, s. 302-320.

Bütün vakitlerini kara büyü veya sihirle geçirirler, cinsel arzularını tatmin ettikten sonra âşıklarını katır, eşek, fil veya kuşlara dönüştürürler.

Binbir gece masallarında kadınların kılık değiştirmeleri, kimi zaman erkek kıyafetleri içinde gizlenmeye çalışmaları olağan bir durumdur. Nitekim aşağıyı aramak için efendisinden kaçan ve erkek elbisesi giyen bir cariye birden kendisini bir ülkenin yöneticisi olarak bulabilmektedir. Ali Şar'ın cariyesi olan Zümrüt¹³, kralı olan bir ülkeye uğrar. O ülkenin yasalarına göre kral öldükten sonra o ülke toprağına ilk ayak basan kral olmaktadır. Tahta oturan ve halkın sorumluluğunu üstlenen Zümrüt, ülkeyi yönetmenin yolunun askerle iyi geçinmekten ve halkın sevgisini kazanmaktan geçtiğini anlar. Önlem olarak hazinelerin açılmasını ve askere harcanmasını emreder. Halkla yakınlaşmaya çalışır, onlara samimiyetle hizmet eder, halkın yaşam standardını iyileştirir. Benzeri bir durumu kral olan oğlunun kaybolması üzerine onun yerine tahta geçen ve halkı en güzel şekilde yöneten Cüllunar el-Bahriyye (Denizci Cüllunar) hikâyesinde görmemiz mümkündür.

Hikâyelerde bazen siyasi güce sahip kadınların kibir ve kendini beğenmişlik duygusuna kapılarak bilinçsizce hareket ettiklerine ve akılla izah edilemeyecek derecede ilginç emirler verdiklerine şahit oluruz ki bu emirler kimi zaman halkı isyan ettirecek derecede kışkırtıcıdır. Örneğin 963. Gece başlayıp 8 gece devam Kameruzzaman¹⁴ hikâyesinde Basra valisi, sırf karısının isteğı üzerine her Cuma günü iki saat süreyle halkın evlerine kapanmasını emretmiş, bu süre zarfında çarşıya çıkan karısını veya cariyelerini yüzü açık olarak görenlerin ölüm emrini vermiştir.

Hikâyelerde vezirlik veya mahkemelerde kadılık görevini üstlenen kadınlar genellikle yaşlı ve seçkin kadınlardır. Baş vezir ihtişamlı, heybetli vakar sahibi saçları beyazlamış yaşlı bir kadındır. Aynı şekilde kadılık yapan kadınlar da heybetli, vakar sahibi, saçları omuzlarına dökülen yaşlı kadınlardır.

Binbir gece masallarında otoriter kadınların en önemli temsilcisi Şehrazad karakteridir. Kimi edebiyat eleştirmenlerine göre Şehrazad, Binbir gece masallarında, masalların yazıldığı dönemdeki bozulan Arap toplumunu direkt veya dolaylı bir anlatımla yazıya dökmüştür. Edebiyatın görevlerinden birisinin hayatı olduğu gibi yansıtmak olduğu gerçeğinden hareketle bu durumu yadırgamamak gerekir; çünkü edebi eserler, ister hayal ürünü olsunlar, ister

---

¹³ Elf Leyle ve leyle, C. II, s. 217 vd.

¹⁴ Elf Leyle ve leyle, C. II, s. 65 vd.; C. IV, s. 237 vd.

konularını gerçek yaşamdan alsınlar, realiteye çok mesafeli duramazlar, aksine onu yazıya aktarırlar.¹⁵

Zeki ve Kurnaz Kadın

Binbir gece masallarında en sık rastlanılan kadın tipidir. Bu zeki kadın nadiren hayırsever ve iyi bir kadın olarak karşımıza çıkar. Genellikle zeki kadınlar kurnazlık, hilekârlık, aldatıcılık ve sinsilik gibi özelliklerle öne çıkarlar. Bu kadınlar ak saçlı yaşlı bir kadın olabildikleri gibi, son derece güzel bir genç kız veya bir kraliçe de olabilirler.

Masallardaki kraliçeler genellikle akıllarını kullanarak buldukları konuma erişmiş zeki kadınlardır. Hepsinin ortak özelliği, ancak masalarda olabilecek kadar adaletli olmalarıdır. Örneğin Kameruzzaman hikâyesinde kocası hükümdar olan Budûr, kocasının nedenini açıklamadığı uzun süreli yolculuklara çıkması sebebiyle, sırf halka bir zarar gelmemesi, yönetim boşluğu olmaması için kocasının kıyafetlerini giyerek onun yerine geçer ve halkını idare eder.¹⁶

Buna karşılık siyasi nüfuzu olmayan kadınlardan ve cariyelerden zeki olanlar hilekârlıklarıyla ve birbirlerine karşı kurdukları kumpaslarla öne çıkarlar. Hikâyelerin neredeyse tamamında bir veya bazen daha fazla bu özellikte kadına rastlanır. Örneğin el-Vuzeerâu's-seb'a (Yedi vezirler) hikâyesinde on farklı desiseci kadın ve cariyeye bulunmaktadır. Hikâyeye göre cariyelerden birisi kralın oğlunun kendisini taciz ettiğini iddia ederek cezalandırılmasını ister. Filozof Sindibad, kralın oğluna hayatta kalabilmesi için yargılama süresince yedi gün susmasını, hiç konuşmamasını tavsiye eder. Kralın huzurundaki yargılamada 7 vezir, cariyenin krala anlattığı şeylerin asılsız olduğunu ispat etmek için her gün bir veya iki hikâye anlatırlar.¹⁷

Hilekâr kadınlar genellikle genç ve güzel kadınlardır. Kurbanlarını kandırmak için hayal ürünü senaryolar üretirler, kendi güzelliklerini tasvir ettikleri hikâyeler anlatırlar, yalanlarına cariyelerini, aile fertlerini ve hatta annelerini ortak ederler. Zeynep ve annesi Delile hikâyesi gibi.¹⁸ Masalarda Meryem ez-Zunnâriyye ve Nureddin masalında olduğu gibi din farklılığı iki insanın birbirini sevmesine engel değildir. Bu öyle kuvvetli bir sevgidir ki Hristiyan kadın sevdiği Müslüman

¹⁵ Mehdi en-Neccâr, “et-Turâsu’ş-şâ’bî ve’l-hıkbetu’l-kesûle fi Elf leyle ve leyle”, **Mecelletu dirâsât Arabiyye**, sa: 6, Nisan 1981, s. 124.

¹⁶ **Elf leyle ve leyle**, C. IV, s. 237 vd.

¹⁷ **Elf leyle ve leyle**, C.III, s. 83-122.

¹⁸ Ali er-Râî, “Muhtâlûn velâkin Şurafâe”, **el-Arabî**, sa: 266, Ocak 1981, s. 42-44. Hikâye için bkz. **Elf leyle ve leyle**, c. III, s.288 vd.

erkeğe kavuşabilmek için her türlü hileye başvurmaktan, hatta adam öldürmekten kaçınmaz.¹⁹

Kocasına İhanet Eden Kadın

Binbir gece masallarında kadının baskın karakteri ihanettir. Zaten masalların ortaya çıkış sebebi de hükümdar Şehriyarın karısının, kral olan kocasını bir köle ile aldatmasıdır. Masalların büyük bir çoğunluğu eşlerin birbirlerini aldatma teması üzerine kuruludur. Örneğin Hükümdar Şahzaman'ın karısı kocasını kölesiyle aldatır. İkinci aldatma olayı kral Şehriyar'ın cariyeleri, karısı, iki kölesi ve Mesut isimli kölesi arasında gerçekleşir. Durumu araştıran Şehriyar karısının kendisine ihanet ettiğine defalarca şahit olur. Üstelik ihanet sadece insanlar arasında değil; insanlar ve cinler arasında da rastlanan bir olgudur. Bir cin tarafından kaçırılan genç bir kız, cine ihanet eder, Hükümdar Şehriyar ve kardeşi Şahzaman'ı kendisiyle ilişkiye girmeye zorlar.²⁰ Masallarda erkeğin eşini aldatması sadece eşi açısından sorun oluştururken, kadının kocasını aldatması trajik bir sosyal sorun olarak algılanmaktadır.

Binbir Gece Masalları “kadının sadakatsizliği” üzerine kuruludur. Şehriyar'ın şahsında dile getirilen bu anti-feminist teze karşı Şehrazad'ın düşünceleri, kadının ana, eş, kız kardeş ve kız çocuğu olarak varlığını yücelten Aristo'nun *Lysistrata*'sından sonraki ilk ve en önemli feminist tezdır. Kitabın sonunda Şehrazad bu tezi kanıtlamaktadır²¹. Bu tezini desteklemek için Şehrazad masalarda birçok kadın tiplemesine yer vermiş, kadının toplumsal hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğunu vurgulamış, buna karşılık kadını itibarsızlaştırmış; aşk, ihanet ve ihtiras sarmalında biçare bir varlığa dönüştürmüştür.

Masallarda kadının kocasına yaptığı en büyük kötülük ihanet olarak sembolize edilir. Kadın öfke sonucu, intikam almak arzusuyla ve kocası tarafından yakalanacağını bile bile ihanetten kaçınmaz. Erkek açısından bu tahammül edilemez bir durumdur. Hele aldatılan koca kral ve karısının kendisine tercih ettiği erkek siyahi bir köle olunca, kocanın nefreti sadece karısıyla sınırlı kalmamakta, hemcinsi bütün kadınlar hain damgasıyla damgalanmakta ve hepsinin ölümüne hükmedilmektedir. İhanet eden kadın sadece ihanetle yetinmemekte, ayrıca kocasına maddi ve manevi zarar vermek için çalışmaktadır. Özellikle de arada ikinci bir kadın varsa, kocasına, ikinci karısına veya kocasının

---

¹⁹ Suheyr el-Kalamâvî, *Elf leyle ve leyle*, Dâru'l-meârif, Kahire, 1966, s. 311.

²⁰ *Elf Leyle ve Leyle*, C. I, s. 7-8.

²¹ Alim Şerif Onaran, *Binbir Gece Masalları*, İstanbul, 1992, I, s. 12-15.

ikinci karısından olan çocuklarına sihir yaptırmakta, kocasının ölümüne sebep olabilecek sırlarını araştırarak kocasının düşmanlarına bu bilgileri vermektedir. Bazen kocasına bedensel zararlar da verir. Onu döverek, bedeninden parçalar koparır. Kocasından intikam almak için ayarttığı erkekleri peşinden sürükleyerek kocasının kendisini aldattığı şekilde o da kocasını aldatır. Devlet kademelerindeki bürokrat ve memurlar kocasını aldatmak isteyen kadınların ağına hemen düşerek, kadınlarla düşüp kalkmaktan görevlerini yapmaya fırsat bulamazlar. Masallarda fakir erkeklerin eşleri genellikle şımarıktır ve sık sık kocalarını kadıya şikâyet ederler.²²

Kimi hikâyelerde ihanetini gizlemek için karısının kendisine büyü yaptırdığını öğrenen koca da karısına aynı şekilde büyü ile karşılık verir. İhaneti örtmek için büyüye başvurulması ve ihanetin cezalandırılması sadece insanlarla sınırlı değildir; her on gecede bir defa yanına geldiği insan cinsinden karısının bir başka insanla kendisini aldattığını öğrenen cin, karısını soyarak dört kazığa bağlar, vücudunu parça parça koparır, karısının aşığını da büyü ile çirkin bir maymuna çevirir.

Bir diğer hikâyede ise şehrin önde gelenlerinden birisinin karısı, kocasının kendisini mutfakta çalışan bir cariye ile aldattığını öğrenince, aynı şekilde kocasını sıradan birisiyle aldatmaya karar verir ve planını uygular. Kocasının kendisine her ihanet edişinde, o da kocasına ihanet etmeye karar verir. Kadının kocasına ihaneti sadece aşığıyla sınırlı değildir. Aynı anda hem aşığı, hem de aşığının kendisine aracı olarak gönderdiği elçi ile kocasını aldatır. Kadın menfur amacına ulaşmak için her yolu dener, hatta kendi evi ile aşığının evi arasında yer altı tüneli kazdırır. Kadının ihanet için seçtiği yerler hikâyelerde farklılık gösterir. Kendi evi, aşığının evi, ücra bir han köşesi veya yakın bir arkadaşının evi olabilir. İhanet için seçtiği partneri de farklıdır, bazen siyahi bir köle, bazen şehre yeni gelmiş bir yabancıdır.²³

Kocasından intikam almak isteyen kadın, kocasının bedenine veya servetine zarar vermekle yetinmeyerek, kocasının uzakta olduğu bir esnada fırsatı değerlendirerek, büyü ile kocasının ikinci karısından olan kızını bir ineğe, oğlunu da bir danaya dönüştürür. Kocası bu olayları öğrendiğinde, öfkesinden karısını büyü bir ceylana dönüştürür.²⁴

²² Hiyâm Ali Hammâd, *el-Mer'e fi Elf leyle ve leyle*, Mektebetu nehdati'ş-şark, Kahire, (t.y.), s. 73.

²³ *Elf leyle ve leyle*, C. I, s. 6.

²⁴ *Elf leyle ve leyle*, C. I, s. 9.

İhanet hikâyelerinin hepsinin sonunda koca, karısını öldürerek acımasızca cezalandırır. Burada haklı olarak şu soru akla gelebilir: Hikâyelerde Şehrazad niçin ihanet eden kadınları ölümle cezalandırdı. Üç yıla aşkın zaman süren kadın kıyımına karşı Şehrazad ve diğer kadınlar tarafından veya bu kadınların erkek akrabaları tarafından herhangi bir direnişte bulunmadı? İhanet eden kadınlar niçin öldürüldü? Açıkça ifade edilmese de Şehrazad ve diğer kadınlar, kendilerinin bu cezayı hak ettiklerini kanıksamış gözükmektedirler. Kendi hayatlarına karşılık her gece bakire bir kızın kral tarafından öldürülmesi karşısında tepkisiz kalmışlardır. Süheyr el-Kalamavi'ye göre Şehrazad, ihanet eden karısını öldüren Şehriyar'ın verdiği bu cezayı kendisinin de doğru bulduğu algısını oluşturarak, kralın kendi karısını öldürmekle yetinmesini sağlamak, böylece masum kadınların hayatını kurtarmaktır.

Hilekâr Yaşlı Kadın

Binbir gece masallarında neredeyse her hikâyede ortaya çıkan hilekâr yaşlı kadınların sayısını, hile çeşitlerini veya maksatlarını tam olarak tespit edebilmek zordur. Bazen aldıkları bir ücret karşılığında, haram veya helal olmasına aldırmaksızın, iki sevgili arasında aracılık yaparlar ki Kamer el-Kılânî bu şekilde ücret karşılığı çalışan yaşlı kadınları “simsar kadın” olarak isimlendirir.²⁵ Bu kadınlar genç ve güzel kızları tuzaklarına düşürerek, onlarla buluşmayı arzu eden erkeklere getirirler. Tuzağa düşürülen kadın hür bir kadın ise daha yüksek bir ücret alırlar ve bunu da gizlice alırlar. Şayet cariye ise ücretlerini alenen almakta bir sakınca görmezler. Tuzakçı yaşlı kadınlar genellikle ya aşk pazarlamacılığı konusunda bir geçmişe ve tecrübeye sahip kadınlardır, ya da böylesine bir alışverişte deneyimli kadınlardır. Yaşları itibarıyla ve güzelliklerini de kaybetmiş olduklarından hikâyelerde böyle bir rol üstlenmişlerdir.²⁶ Bazen de tuzak kurarak Müslümanlara acı çektirmek üzere siyasi entrikalar düzenlemek üzere bir anda ortaya çıkarlar. Karşılığında herhangi bir ücret almazlar, ancak kendilerince bir hesapları vardır.

Hikâyelerde yaşlı, çirkin ve hilekâr kadınlar tam bir felaket tellalıdır. Gittikleri her yere beraberlerinde felaket götürürler. Kimi hikâyelerde bu kadınlar, yaşlı olmaları ve daha rahat konuşabilmeleri sebebiyle dünürcü rolünü üstlenirler. Bu kadınların belli başlı bazı özellikleri şunlardır:

a. Akıllı, zeki ve kurnazdırlar.

---

²⁵ Kamer el-Kılânî, “el-Mer’e fi Elfi leyle ve leyle”, **Mecelletü'l-Kuveyt**, sayı: 11, yıl: 1981, s. 89.

²⁶ Kamer el-Kılânî, **a.g.e.**, s. 90.

b. Genellikle isimleri yaptıkları işe nispetle kötü birer kadın olduklarını çağırıştır: “Şevâhî zatü'd-devâhî” (felaket habercisi çirkin kadın) gibi. Ve genellikle de mavi gözlüdürler.

c. Genç kızları, evlilik vaadi hariç, her türlü yola başvurarak ayartırlar; genellikle kadın pazarlamacılarıdır. Çöpçatan değillerdir.

d. Rol yapma konusunda çok beceriklidirler; aynı ayda farklı kadın kişiliklerine bürünebilirler. Örneğin evlere rahatça girebilmek için züht ehli bir kadınımsı gibi ellerinde bir tespih ve ibrikle dolaşırlar. İyi bir binici ve maharetli bir savaşıdır. Tüccar Hasan el-Basrî hikâyesinde olduğu gibi bazen çirkin bir yaşlı kadındır.²⁷ Hazînu Bağdat hikâyesinde yaşlı bir Arap kadını²⁸ Alaaddin ve Meryem ez-Zünnariyye²⁹ hikâyesinde Avrupa ülkelerinden birinde yaşlı bir rahibedir.³⁰

Hilekâr yaşlı kadınların ikinci grubunu, kendi hesabına çalışan, kimseden emir almayan kadınlar oluşturur. Bazen Kral Ömer Numan³¹ hikâyesindeki gibi yöneticilerden siyasi bir beklenti içine giren kocakarı gibi karşımıza çıkar, bazen düzenbaz dilenciler arasında kendisine bir yer edinmek isteyen, Hristiyan olmasına karşın Kur'an-ı Kerimi ezbere bilen, dini ilimlerde bilgi sahibi olan Delile gibi her türlü hileye başvuran bir kadın olarak çıkar karşımıza.³²

Yaşlı kadınlar, içinde yaşadıkları Arap toplumunu çok iyi tanıyan kadınlardır. Yönetici, emir, tüccar ve esnaf gibi varlıklı kesimin zaafalarını çok iyi bildiklerinden, bu zaafalarını onlara karşı kullanmaktan çekinmezler. Mesela Araplar ilim, hikmet ve sanat sahibi kültürlü güzel cariyelere düşkündürler. Aynı şekilde zühde, zahitlere ve evliya olarak nitelenen Allah dostlarının kerametlerine çok önem verirler. Yaşlı kadınlar bunu bildiklerinden, istediklerini elde etmek için bu zayıflıkları kullanırlar.³³

Binbir gece masallarında kadınlar bazen genç ve güzel kadınlar, bazen yaşlı ve çirkin kadınlardır. Yaşlılar, kendilerine ait bir isimleri olmasa bile, hikâyedeki olaylarının akışını değiştirerek hikâyeye hâkim olmada önemli roller üstlenirler. Bu rollerin en önemlisi âşık ile maşukunu bir araya getirmede yardımcı

²⁷ **Elf leyle ve leyle**, C. III, s. 305 vd.

²⁸ **Elf leyle ve leyle**, C. I, s. 137.

²⁹ **Elf Leyle ve leyle**, C. IV, s. 80-161.

³⁰ **Elf leyle ve leyle**, C. I, s. 108.

³¹ **Elf leyle ve leyle**, C. I, s. 214.

³² **Elf leyle ve leyle**, C. I, s. 288.

³³ Senâ' Şu'lân, “el-Mer'e fi Elf leyle ve leyle”, **Ûdu'n-nedd**, sa: 23, Nisan 2008, (Çevrimiçi) <http://www.oudnad.net/23/sanaa23.php> 15.09.2015

olmalarıdır. Ancak bazen kendilerinden beklenilemeyecek kadar tehlikeli ve zararlı olabilirler. Ömer en-Nu'mân hikâyesindeki yaşlı kadın gibi.

Kimi eleştirmenlere göre hikâyelerin alındığı muhit ve yaşandığı zaman dilimi olan Abbasiler önemi ve Halife Harun Reşit zamanında kölelik ve cariyelik sisteminin çok yaygın olması nedeniyle, hür kadınlar kocalarının baskısıyla sosyal hayattan büyük oranda koparak evlerine kapanmışlardır.³⁴ Toplumu oluşturan Arap, Türk, İranlı, Hintli, Zenci gibi sosyal katmanlar arasındaki etnik ayrımcılığın bütün hızıyla devam ettiği bu dönemde cariyeler ve yaşlı hilekâr kadınlar, evlerine kapanan hür kadınların dışarıya açılan kapıları, toplumda olup biten olayları kendilerine getiren bilgi kaynakları olmuşlardır. Kişisel becerilerine ek olarak toplumun kendilerine yüklediği bu görevleri çok iyi kullanan hilekâr yaşlı kadınlar, kurdukları tuzakların neredeyse tamamında başarılı olmuşlardır.³⁵

Âşık Kadın

Binbir gece masallarında kadınların yüklendiği rollerin en dikkat çekicisi âşık kadın rolüdür. نظرت إليه نظرة أعقبته ألف حسرة (Öyle bir bakış attı ki ardından bin üzüntü geldi) sözünü haklı çıkarırcasına ilk bakışta aşk ve hemen akabinde evliliğe kadar giden bir süreç aşkların birinci aşamasıdır. Taraflardan kaynaklanan sebepler veya başka kadın ve erkeklerin araya girmesiyle yaşanan geçici ayrılık dönemi ikinci aşamadır. Bazen masalı uzatmak için ayrılıkların ve sonra tekrar birleşmelerin sayısı artabilmektedir. Masalın sonuna doğru ayrılan tarafların bir daha ayrılmamak üzere tekrar bir araya gelmesi masalların üçüncü aşamasıdır.³⁶

Masallardan Aziz ve Azize masalı ile Ali b. Bekkâr ve Şemsünnehâr³⁷ masalı hariç diğer bütün masalarda sevenler birbirlerine kavuşurlar. Aşkta tarafların ikisi de birbirini severler. Âşık kadınlar son derece güzel kadınlar olarak tasvir edilirler ve genellikle cariyelerden oluşurlar. Hür kadınlar arasındaki popüler âşıklar genellikle amca çocukları arasından seçilir.

³⁴ Abdulgani el-Mellâh, **Rihle fi Elf leyle ve leyle**, el-Müessesetü'l-arabiyye li'd-dirâsât, Beyrut, 1981, s. 47.

³⁵ Binbir gece masallarında kadınların hilelerinin sayılamayacak kadar çok ve hilelerinin çetin olduğuna dair müstakil bir bölüm de bulunmaktadır. Bkz.: **Elf Leyle ve leyle**, C. III, s. 138-177.

³⁶ Aziz ve Azize hikayesi bağlamında Binbir gece masallarındaki âşık kadın tipi hakkındaki değerlendirmeler için bkz.: Aysel Ergül, "Binbir Gece Masallarında Âşık Kadın Tipi: Aziz ve Azize Masalı", **Millî Folklor**, C. V, sayı: 41, Bahar 1999, s. 41-43.

³⁷ **Elf Leyle ve leyle**, C. II, s. 41 vd.

Masallardaki âşık kadınları iki grupta ele almak mümkündür. Birinci gruptakiler sevdiklerinin iyiliği için çalışan, aşkına özen gösteren, sevdiğini hoşnut etmek için her yola başvuran, aşkı devam ettirebilmek için her zorluğa katlanan iyi sevgililerdir. Kalplerine bir erkeğin sevgisi düşünce ona kavuşmak için ya onun evine koşarlar, ya da onu kendi evlerine davet ederler. Bazen aşklar evlilikle sonuçlanır. Bu tür aşklarda kadınlar kocalarına verdikleri söze bağlı kalarak ihanet etmezler.

Masallarda genç kızlar, hür veya cariyeye ayrımı olmaksızın ilk kez gördükleri bir yabancıya, aynı ortamda birlikte büyüdükleri amcaoğluna ya da evin efendisinin oğluna âşık olurlar. Sevgilinin cariyeye, amcakızı veya bir kral kızı olması önemli değildir. Bazen aşkları her iki tarafta da kapanmaz yaralar açabilir, her ikisi de büyük zararlara uğrayabilirler. Örneğin Şehrazad'ın 26. Gece anlattığı hikâyede genç bir kıza âşık olan zengin tüccarın varını yoğunu aşığına kaptırması, hırsızlık yapmak zorunda kalması, yakalanarak elinin kesilmesi, sevdiği kızın bu durumu öğrenince aldığı her şeyi geri vermesi ve çok geçmeden vicdan azabından ölmesi acıklı bir dille anlatılır.

Âşık kadın tiplerinden ikincisini kötü âşıklar oluşturur. Kadın evlenmeden önce sevdiği erkeği, aşkında samimi olup olmadığı konusunda bir imtihandan geçirir. Onu toplum nazarında suç olan fiilleri yapmaya zorlar. Örneğin hırsızlık yaptırır veya adam öldürmesine sebep olur. Bunun için ona gerekirse büyü yaptırır. Evli olmasına rağmen kocasından başka birisine âşık olan bir kadın, sevdiği erkek için kocasını döver, çeşit çeşit işkence yapar. Âşık kadın, Aziz ve Azize hikâyesinde olduğu gibi âşık olduğu erkekten de intikam alır. Sevgilisine başka bir kadın âşık olursa onu uzaklaştırmak için her türlü entrikaya başvurur. Son çare onu öldürmeyi bile düşünür. Bir erkeğe âşık olan ancak karşılık göremeyen kadın en tehlikeli silahına sarılır. Kendisinin veya aşığının uğrayacağı felaketi düşünmeden taciz edildiğini iddia eder. Yedi vezirler hikâyesinde olduğu gibi arzularına boyun eğmeyen, istediğini yapmayan hükümdarın oğlunu babasına şikâyet eder. Hatta oğlunu öldürmesinde ona yardım eder.³⁸ Tuhaf bir şekilde, kadının âşık olduğu, aşkını hissettirmek için ilk girişimde bulunduğu ve aktif olduğu hikâyelerde erkekler kadınların elindeki bir oyuncaktan farksızdırlar.³⁹

İffetli Kadınlar, İyi Eşler

³⁸ Elf leyle ve Leyle, C. III, s. 188.

³⁹ Şu'lân, "el-Mer'e fi Elf leyle ve leyle", *Ûdu'n-nedd*, sa: 23, Nisan 2008.

Binbir gece masalları kadının imajını sarsan iki ihanet ve iki taciz olayıyla başlar. Önce Şahzaman ve Şehriyarın hanımları kendilerine ihanet ederler. Ardından iki kardeş kral ormana gittiklerinde bir cin ile karşılaşılır. Cinin kafasında bir kapalı kutu ve kutunun içinde bir kadın bulunmaktadır. Cinin karısı olduğu anlaşılan bu kadın, cin uykuya dalınca kutudan çıkarak, iki kralı kendisiyle birlikte olmaya zorlar. Bu kadının kocasını 570. aldatışıdır.⁴⁰ Ancak Şehrazad'ın takip eden bin bir gece, yaklaşık üç yıl boyunca anlattığı hikâye, kocası intikam ateşiyle yanıp tutuşan iffetli, erdemli, kültürlü ve zeki bir kadının hikâyesidir.

Masallarda iyi kadınların birçok örneği vardır. Değişik masallarda yer alan Budûr⁴¹, Nu'm⁴², Yasemin, Teveddud, Zümrüt, Meryem el-Zünnâriyye, Mısırlı tüccarın karısı ve Maruf'un ikinci eşi gibi kadınlar ideal kadınlara birer örnektir. Varlıklı kimselerin köle pazarından satın aldıktan sonra kendileriyle evlendikleri cariyeler eşlerine en sadık kadınlardır ve ideal bir eştir. Masallarda sadakatlerinden ödün vermeyen iffetli kadınların en güçlü erkeklerle karşı akıllarını kullanarak karşı koyduklarına dair hikâyeler de anlatılır. Örneğin hikâyeye göre hükümdar, vezirinin güzel karısına göz koyar. Vezirin bir görev sebebiyle evinden uzaklaştığı bir gün, vezirin karısına haberci göndererek ona geleceğini haber verir. Zeki bir kadın olan vezirin karısı hükümdarın niyetini anlamıştır. Hükümdara ders vermek için tatları aynı fakat çeşitleri farklı 90 kap yemek hazırlar. Yemeklerin hepsinin farklı fakat tatlarının aynı olmasının sebebini soran hükümdara şu cevabı verir: "Allah hükümdarımızı ıslah eylesin! Senin sarayında renkleri farklı, tatları aynı doksan gözde cariyen var". Bu cevabı duyan hükümdar utanarak hemen evden uzaklaşır.

Masallardaki anne, eş ve yaşlı kadın imajının aksine kız çocukları genellikle sevimli, anne ve babasına itaat eden, onlara hizmette kusur etmeyen, kalbi ailesi için çarpan birer ideal varlık olarak takdim edilir. Sadece iki masalda kız çocuğu olumsuz bir imaja sahiptir. Birincisinde bir kralın kız ve erkek iki çocuğu vardır. Yaşları ilerleyip gençlik çağına ulaşınca kız çocuğu erkek kardeşine âşık olur. Erkek çocuğu da kız kardeşine karşı aynı duyguları besler. Babalarının bütün itirazına rağmen, onu dinlemeyerek evlenirler ve babalarından kaçarak yer altındaki bir mezarda yaşamaya başlarlar. Allah ikisini de yakarak cezalandırır. İkinci hikâyede ise hükümdarın kızı bir köleye âşık olur. Babasının karşı

---

⁴⁰ Friedrich von der Leyen, **el-Hikâyetü'l-hurâfiyye**, Arp. Ter.: Nebile İbrahim, Dâru'l-İlm, Beyrut, 1973, s. 216.

⁴¹ **Elf Leyle ve leyle**, C. II, s. 235 vd.

⁴² **Elf Leyle ve leyle**, C. II, s. 132 vd.

çıkmasına rağmen köleye olan aşkıdan vaz geçmez. Bunun üzerine babası onun öldürülmesini ister. Kız kaçmaya karar verir ve kaçmasına yardım eden bir maymuna âşık olur.

Bilge Kadın

Binbir gece masallarında çerçeve hikâyenin kahramanı ve diğer bütün hikâyelerin anlatıcısı Şehrazad dışında nadiren bilge bir kadına rastlanır. Şiir, edebiyat, tarih, dini ilimler, masallar ve bilmece-bulmacalar konusunda geniş bir bilgi birikime sahiptir. Hür kadınların dini ve edebi ilimlere rağbet etmedikleri görülür. Buna karşılık cariyelerin musiki ve müzik aletlerini ustaca kullanmak dışında özellikle şiir, edebiyat ve dini ilimlerde sivrildikleri görülür. Cariyelerden Teveddüd⁴³, Nüzhetüzzaman⁴⁴ ve Şevahi mine'd-devahi'nin⁴⁵ kendisinden yardım istediği iki cariyeye bilge kadınlara örnek olarak verilebilir. İslam tarihinin her döneminde dil ve edebiyatta kadınlar erkeklerle bir yarış halinde iken, Abbasi dönemi Arap toplumundan bir kesit sunan masallarda kadınların bilgelik vasfı çok sönük kalmıştır.

Diğer taraftan masallar tasavvufi akımların yayıldığı, zühd ve uzlet hayatının bilindiği bir dönemde yazılmıştır. Toplumda Rabiâtü'l-adeviyye gibi önemli bir kadın sufinin bilinmesine rağmen, masallarda sufi kadın imajıyla ilgili hiçbir şey bulmak mümkün değildir. Bu bağlamda sadece bazı şarkılarda yer alan fena fi'l-ışk kabilinden sözleri biraz zorlamayla ilahi aşkıta fena mertebesine ulaşmak olarak yorumlayabiliriz.

Cin ve Dev Kadın

Masallarda farklı âlemlere mensup kadın ve erkekler arasındaki aştan gıpta ile söz edilir. Örneğin bir cin insan cinsinden bir genç kıza âşık olarak onu kaçıtır; onunla evlenir; karısının sayılamayacak kadar çok ihanetine rağmen onu başına taç eder. Diğer taraftan bir erkek cin kadına âşık olur. Cin kadın akrabaları tarafından kınanmasına ve cezalandırılmasına aldırmadan sevmeye devam eder. Şehrazad, dünyamıza ait bir kadını veya aşığı tasvir ederken olumsuz nitelemeleri birbiri ardınca sıralarken, söz konusu bir cin kadın olduğunda onları ideal bir eş veya sevgili olarak takdim eder. Güçlü kuvvetli cinlerin ülkesini yöneten Kral Bedr masalındaki Cüllünar⁴⁶ bir cin kadındır. Yine halkı güneşe ve ateşe tapan

---

⁴³ **Elf Leyle ve leyle**, C. II, s. 303 vd.

⁴⁴ **Elf Leyle ve leyle**, C. I, s. 195 vd.

⁴⁵ **Elf Leyle ve leyle**, C. I, s. 258 vd.

⁴⁶ **Elf Leyle ve leyle**, C. III, s.335 vd.

hayali bir ülkeyi yöneten cin kadın olumlu birer masal kahramanı olarak takdim edilir.

Gerçek hayatta olmayan, hayali bir masal kahramanı dev kadın sadece bir masalda yer almaktadır. Hükümdarın oğlu yolda yürürken bir kadın görür. Kadın ona Hint hükümdarının kızı olduğunu ve yolunu kaybettiğini söyler. Onun durumuna üzülen genç, onu da yanına alarak yoluna devam eder. Yolculuk esnasında bir ihtiyacını gidermek için gencin yanından ayrılan kadın bir anda bir deve dönüşür. Korkuya kapılan genç dev kadından kurtulmak için dua eder. Allah duasını kabul eder ve dev kadın ona bir zarar vermeden uzaklaşır.

Dikkat edilirse Şehrazad, isimleri anıldığında ya da hayalini gözümüzde canlandırdığımızda ürpertiğimiz dünya dışı varlıkları hümanist bir yaklaşımla okuyucuya sevimli göstermek için özel bir gayret sarf ederken, gerçek hayattaki kadınları ve erkekleri birer canavar gibi tasvir etmektedir.

Binbir gece masallarının tamamında, iç içe geçmiş bütün hikâyelerde kadınlar önemli bir rol oynayan insan modelidir ve masallardaki kadın tasvirleri belirli bir kadının tasvirinden ziyade tiplerin tasviridir. Dolayısıyla masalarda adı geçen Nüzhetüzzaman, Teveddüd, Meryem ez-Zünnariyye ve Hayatünnufüs gibi kahramanların tasvir edilirken, aslında tasvir edilen bu kadınların üstlendikleri cariye, bilge kadın, hilekâr yaşlı kadın, kocasına ihanet eden hain kadın gibi kadın tipleridir.⁴⁷ Masallarda ister hür olsun, ister cariye olsun bütün kadınlar birer cariye konumundadır.⁴⁸

Masallarda bir kadın kraliçe de olabilir; cariye de olabilir. Yaşantıları, davranışları ve hayata bakış açıları bakımından ikisini birbirinden ayırmak çok zordur. Meryem ez-Zünnariyye ve ed-Denmâ gibi her ikisi de ya yetenek bakımından erkeklerden üstün olduğunu ispat etmek için öne çıkmaya çalışır, ya da dövüşte kendisini galip gelen bir erkekten başkasıyla evlenmeyeceğine yemin etmiş bir kadındır. Seven bir kadın da olabilir, sevilen bir kadın da olabilir. Durumu ne olursa olsun Binbir gece masallarında kadının durumu genelde İslam toplumlarının özeldir Arap toplumunda yaşayan kadınların durumundan çok farklı değildir.⁴⁹ Genellikle kadın sevilen, iyi kalpli ve yumuşak huyludur bununla birlikte onun bu özellikleri çeşit çeşit hileye başvurmasına engel değildir. Tıpkı Kameruzzemân Es'ad ve Emced hikâyesindeki Hayatünnufüs ve Budûr karakterleri gibi. Masallarda kadınlar son derece güzel ve albenili kadınlardır.

---

⁴⁷ Suheyr el-Kalamâvî, **a.g.e.**, s. 299.

⁴⁸ el-Kalamâvî, **a.g.e.**, s. 298-299.

⁴⁹ Fârûk Sa'd, **Mîn vahyi elf leyale ve leyale**, el-Mektebetü'l-ehliyye, Beyrut, 1962, s. 43-44.

Masalların ilk örneklerinden şuan elimizde mevcut halini alıncaya kadar geçirdiği aşamaların hepsinde, masalları nakledenlerin büyük oranda Arap toplumunda kadınlarının güzellik algısıyla örtüşecek şekilde kadınsı güzellikleri bütün ayrıntılarıyla tasvir etmeyi bir sanat haline getirdikleri yadsınamaz bir gerçektir.⁵⁰

Ahmed Hasan ez-Zeyyât, Binbir gece masalları hakkında yaptığı araştırmasında şöyle der: “Binbir gece masallarının, insan zulmü ve sistemlerin acımasızlığı konusunda kaydettiklerinin en kötüsü kadına yapılan zulümdür. Bu masallarda kadın çok talihsizdir ve tasviri çok çirkindir.”⁵¹

Masalların kahramanları olan kadınların, masalarda maruz kaldıkları haksızlık, taciz, zulüm ve işkence, masalların yayılmasından sonraki dönemlerde kadınlarda ve toplumun sosyal yapısında yarattığı tahribat ve yıkım karşısında sönük kalmaktadır. Bu masalların genelde doğu toplumlarında, özelde Arap toplumunda kadınları etkileme, ayartma ve yönlendirmede ne denli büyük bir etkiye sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda çağdaş Suriyeli kadın yazarlardan Ülfet el-İdlibî'nin sözleri manidardır. Arap kadınının Arap toplumunda geri kalmasının en önemli sebebi Ülfet el-İdlibî'ye göre Binbir gece masallarıdır ve bu kötülük tek başına kitabın bütün güzelliklerini ortadan kaldırmaktadır. Binbir gece masallarının yazarlarının kadınlara attıkları iftiralarından ve kadınlara işlettikleri suçlardan kadınları kurtaracak tek araç doğru bilgidir.⁵²

Masallardaki tuhaf ve enteresan varlıklar, tahrik edici tasvirler, şehveti galeyana getiren yüz kızartıcı sözler avamın dikkatini çekmiş, orijinal anlatım tekniği, hayal gücünün sınırlarını zorlayan tasvirleri, gerçek hayattan alınmış hikmet ve sembollerle de elit kesimin beğenisini kazanmış ve tek eğlencesi ve dinlenme aracı gece anlatıları olan bir toplumda hızla yayılmıştır.

Sonuç:

Binbir gece masalları eğlence amaçlı yazın kültürünün ve edebî zevk ürünü eser yazma anlayışının henüz ortaya çıkmadığı bir dönemde önce çeviri sonra da adaptasyon yoluyla Arap edebiyatına girmiş eserlerdir. Binbir gece masallarına has bir teknik ve özel başlangıç cümleleriyle anlatılan hikâyelerin anlatıcısı olan Şehrazad'ın bu hikâyeleri anlatmada iki hedefi vardır: Birincisi kendisinin ve hemcinsi diğer kadınların hayatını kurtarmaktır. Masalların sonunda kocasını

⁵⁰ Fârûk Sa'd, *a.g.e.*, c. I, s. 44.

⁵¹ Ülfet el-İdlibî, *Nazratun fi edebine's-ş-ş'a'bî Elf leyle ve leyle ve Sîratu Seyf b. Zî Yezen*, İttihâdu'l-kuttâbi'l-arabî, Dimeşk, 1974, s. 49.

⁵² El-İdlibî, *a.g.e.*, s. 49.

akıllı ve zeki bir kadın olduğuna ikna ederek bu hedefini gerçekleştirmiştir. İkincisi; Masalların başındaki çerçeve hikâyede hükümdar Şehriyar ve kardeşi Şahzaman'ın eşlerinin her ikisinin de kocalarına ihanet etmesi nedeniyle kadının alınına sürülen iffetsizlik, ahlaksızlık ve ihanet lekesini temizlemektir. Şehrazad, kendi sadakat ve dürüstlüğünü ispat ederek kısmen bu amacında başarılı olmuştur. Ancak 1001 gece boyunca kocasının ilgisini masallara çekebilmek için anlattığı birçok hikâyede, hikâyelerin kahramanı olan kadınlara yüklediği roller ile kadını çok daha sıkıntılı bir duruma düşürmüştür.

Binbir Gece Masalları “kadının sadakatsizliği” üzerine kuruludur. Hikâye kahramanları arasında kocasını seven, sadık, gizli hesabı olmayan kadın neredeyse yok gibidir. Masalların genel görünümü ve ana teması kadının ihaneti üzerine kuruludur ve kadın, zihninde yer eden ihanet düşüncesini uygulamak için ilk girişimde bulunandır. Kadınların kişilikleri ve psikolojileri değişkendir, görüntüleri aldatıcıdır. Bedensel özellikleri ve karakter tahlilleri ile yaptıkları eylemler birbirini desteklememektedir. Görünüşte masallar erkek ile kadın arasındaki güç mücadelesini ele almaktadır. Zeki ve güçlü kadınlar bu mücadelede kocalarının bedenine, servetine, iffetine veya itibarına saldırarak intikamlarını almışlardır. Erkeğe gücünün yetmediği durumlarda ise erkek ile arasına giren ikinci kadına, kocasının diğer eş ya da metresinden olan çocuklarına ve ailesine zarar verme yolunu seçmiştir. Masallarda âşık kadın tipleri, en tehlikeli ve en acımasız kadınlar olarak öne çıkarlar. Bu açıdan bakıldığında erkeğin kadına uyguladığı şiddet, kadının kadına uyguladığı bedensel ve ruhsal şiddetin gölgesinde kalmaktadır. Erkekler ihtiraslarının esiri olmuş kadınların arzularını gerçekleştirmek için sadece birer araçtır ve masallar özü itibarıyla erkek üzerinden kadınların güç mücadelesini ve birbirlerine yaptıkları zulmü ele almaktadır. Bu açıdan bakıldığında masallarda erkeğin kadına uyguladığı şiddet, kadının kadına uyguladığı bedensel ve ruhsal şiddetin gerisinde kalmaktadır.

Binbir gece masallarında otoriter kadınların en önemli temsilcisi Şehrazad karakteridir. Masalların mukaddimesinden son kelimesine kadar her aşamasında Şehrazad akıllı, kültürü ve edebiyatçılığıyla varlığını hissettirmektedir. Masallarda Şehrazad hemcinsi olan kadınlara şu mesajı vermektedir: Kadın kişiliksiz, cahil ve kendi kendini yönetecek kadar güçlü olmazsa durumu bu hikâyelerdeki kadınların durumundan farksız olur; ahlaksız, kıskanç, mutsuz, hilekâr, hem kendinin hem de etrafındaki insanların felaketine sebep olan, aklını ve zekâsını kötülük için kullanan bir kadın olur. Ancak kadın güçlü, davranışlarında özgür, bilgili, ahlaklı ve kültürlü olursa, işte o zaman Şehrazad gibi, tarih, şiir, edebiyat, dini ilimler ve kralların hayatlarıyla ilgili bin bir kitap okumuş mükemmel bir kadın olabilir ve masallarda olduğu gibi, ona yol gösteren sevgisi ve yaratılıştan

gelen zekâsıyla Şehriyar gibi rotasından sapmış zalim bir hükümdarı dize getirebilir.

Birbir gece masallarındaki çerçeve hikâye bağlamında Şehrazad'ın erkeklere de bir mesajı vardır. İki kral kardeş Şahzaman ve Şehriyar av için ormana gittiklerinde orada bir cin ile karşılaşır. Cinin kafasında bir sandık ve sandığın içinde cinin kaçırarak kendisiyle evlendiği insan cinsinden bir kadın vardır. Hikâyenin ilerleyen bölümlerinden öğrendiğimize göre kocasına defalarca ihanet eden bu kadın (570 defa) iki kardeşi de zorlayarak tekrar kocasına ihanet eder. Burada Şehrazad kendilerine ihanet eden eşlerini hiç tereddüt etmeden öldüren iki kral şahsında erkeklere şu soruyu sormaktadır: Cin ile evli olan kadın kocasına defalarca ihanet etmesine karşın, cin onu baş tacı ederek, başının üstünde taşırken, siz iki kral kardeş nasıl olur da ihanet eden eşlerinizi ölümle cezalandırırsınız?!

SUMMARY

FEMALE IMAGE IN ONE THOUSAND AND ONE NIGHTS TALES

Muammer SARIKAYA*

The Arabian nights (One thousand and one nights) is literary texts that has entered into Arabic literature through translation and adaptation at a time when the cultural literary style for entertainment purposes and literary pleasure mentality of writing works has not yet emerged. Shehrazad, who is a narrator of stories told with special techniques for one thousand night traditions and special start-ups, has two goals in narrating these stories: The first is to save her and other women's lives. At the end of the tales she realized this goal by convincing her husband that she was a wise and intelligent woman. The second is to clear the lasciviousness of indecency, immorality and treachery that has been put on the woman's forehead because both the ruling Shahriyar and his brother Shahzaman's wives betrayed their husbands at the framework tale. Shehrazad has succeeded, in part, in this purpose by proving his loyalty and honesty. However, in many stories that she told her husband for attracting his attention for 1001 nights, she put the woman in a much more troubled position with the roles that she uploaded on heroines.

One thousand an done nights are based on "women's infidelity". Among story heroes, a woman who loves her husband, loyal, and not have a secret account almost seems to disappear. The general appearance of the tales and their main theme is based on the betrayal of the woman and the woman, make a first attempt to apply the idea of betrayal in your mind. Women's personalities and psychology change, images are deceptive. Their physical characteristics and character analyzes do not support each other. Apparently, the tale deals with the power struggle between men and women. Clever and mighty women took their vengeance in this struggle by attacking their husbands body, wealth, chastity or reputation. In cases where her power is not good enough, she chooses the second woman who falls in love with her own husband and other children of her husband from other wives and all of his family. The women types who fall in love with the masks are the most dangerous and most cruel women. From this point of view, the violence the man imposes on the woman remains in the shadow of the physical and mental violence that the woman applies to her. Men are only one vehicle to fulfill the desires of the soulful women and the tributes essentially

---

* Assoc. Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Literature, Department of Translation and Interpreting (muammersarikaya@gazi.edu.tr).

address women's power struggle over men and the persecution they are doing to each other. From this point of view, the violence that man imposed on women at the tales is lagging behind the physical and psychological violence the woman imposed on her.

The most important representative of authoritarian women in one thousand night tables is Shehrazad. From the beginning to the final verse at every stage, Shehrazad feels her presence with intelligence, culture and literature. At the tales, Shehrazad gives the following message to the women: If the woman is not strong enough to be impersonal, ignorant, and self-directed, her situation will be no different from that of the women in these stories; Immoral, jealous, unhappy, deceitful, a woman who uses her mind and intelligence for evil, which causes the catastrophe of both herself and the people around her. But if she is strong, free, knowledgeable, ethical, and cultured in her behavior, then she may be a perfect woman who has read a thousand books about life of history, poetry, literature, religious sciences and kings such as Shehrazad, and as it is at the tales, she can bring a cruel ruler who has deviated from his route like Shahriyar with the love that leads to her and the intelligence from creation.

In the context of the story of One thousand and one nights tables, Shehrazad also has a message for men. When the two king brothers Shahzaman and Shahriyar go to the forest for prey, they encounter a gin there. There is a chest on the head of gin, and a woman of human kind in it, who marries herself by kidnaping her. As we learned from later parts of the story, this woman, who betrayed her husband many times (570 times), betrays her husband again by forcing both brothers. Here, Shehrazad asks the following question to the men who have killed their wives who have betrayed themselves without hesitation: While the woman who is married to the gin and betrayed her husband many times, the gin is holding her on his head and crowning, how can you, the two king brothers, punish your wives who have betrayed yourselves?!

KAYNAKÇA

Abdulgani el-Mellâh, **Rihle fi Elf leyle ve leyle**, el-Müessesetü'l-arabiyye li'd-dirâsât, Beyrut, 1981.

Ahmed Hasan ez-Zeyyât, "Elf Leyle ve Leyle, Târîhu Hayâtihâ", **Mecelletü'l-Mecma'î'l-İlmî el-'Arabî** (=RAAD), XII/3-4 (1932), s. 129-142; XII/5-6 (1932), s. 204- 215; s. 282-291.

Ahmed Muhammed eş-Şehhâz, **el-Melâmihu's-siyâsiyye fî hikâyâti Elf leyle ve leyle**, Menşûrâtu vezâratî'l-î'lâm, Bağdat, 1977.

Ali er-Râî, “Muhtâlûn velâkin Şurafâe”, **el-Arabî**, sa: 266, Ocak 1981, s. 42-44.

Âlî Serhân el-Kuraşî, **Nassu'l-mer'e**, Dâru'l-Medâ, Dimeşk, 2002.

Alim Şerif Onaran, **Binbir Gece Masalları**, Afa Yay., İstanbul, 1992.

Aysel Ergül, “Binbir Gece Masallarında Âşık Kadın Tipi: Aziz ve Azize Masalı”, **Millî Folklor**, C. V, sayı: 41, Bahar 1999, s. 36-46.

Aysel Ergül, “Binbir Gece Masallarında Kadın”, **İstanbul Üniv. İletişim Fakültesi Dergisi**, sa: 10, İstanbul, 2000, s. 355-369.

Duncan Blac Macdonald, “The Earlier History of the Arabian Nights”, **Journal of the Royal Asiatic Society**, 18 (1987), s. 1-21; 19 (1988), s. 1-26.

Elf Leyle ve Leyle, 4 c., Bulak mat., Kahire 1280; Tıpkıbasım W. R. Taylor, 1951.

Fârûk Sa'd, **Min vahyi elf leyle ve leyle**, el-Mektebetü'l-ehliyye, Beyrut, 1962.

Friedrich von der Leyen, **el-Hikâyetü'l-hurâfiyye**, Arp. Ter.: Nebîle İbrahim, Dâru'l-İlm, Beyrut, 1973.

Hiyâm Ali Hammâd, **el-Mer'e fî Elf leyle ve leyle**, Mektebetu nehdati's-şark, Kahire, (t.y.).

J. Oestrup- D. B. Macdonald, “Binbir Gece”, **İslam Ansiklopedisi (İslam Alemleri Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügati)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1979, C. II, s. 616-620.

Julia Emile-François, “Binbir Gece Masallarının Kaynakları”, çev. Alim Şerif Onaran, **Marmara İletişim Dergisi**, sa. 3 (Temmuz 1993), s. 51-62.

Kamer el-Kîlânî, “el-Mer'e fî Elfi leyle ve leyle”, **Mecelletü'l-Kuveyt**, sayı: 11, yıl: 1981, s. 72-116.

Mehdî en-Neccâr, “et-Turâsu's-şa'bî ve'l-hıkbetu'l-kesûle fî Elf leyle ve leyle”, **Mecelletu dirâsât Arabiyye**, sa: 6, Nisan 1981, s. 124 vd.

Muhsin Câsim el-Mûsevî, “el-Hâriku fî Elf leyle ve leyle”, **Mecelletu'l-fikri'l-Arabii'l-muâsir**, Sayı: 38, Mart 1986, Merkezi'l-inmâ' el-kavmî, Beyrut, 1986, s. 30 vd.

Nabia Abbott, “A Ninth-Century Fragment of the Thousand Nights: New Light on the Early History of the Arabian Nights”, **The Journal of Near Eastern Studies** 8, (July 1949), p.p. 129-164.

Senâ’ Şu’lân, “el-Mer’e fî Elf leyle ve leyle”, **Ûdu’n-nedd**, sa: 23, Nisan 2008, (Çevrimiçi) <http://www.oudnad.net/23/sanaa23.php> 15.09.2015.

Suheyr el-Kalamâvî, **Elf leyle ve leyle**, Dâru’l-meârif, Kahire, 1966.

Süleyman Tülücü, “Binbir Gece Masalları Üzerine (Seçilmiş Bir Bibliyografya İle), **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sa: 22, Erzurum, 2004, s. 1-53.

Veli Ulutürk, “Binbir gece”, **TDV İA.**, C. VI, s. 180-181.

Ülfet el-İdlibî, **Nazratun fî edebine’ş-şabî Elf leyle ve leyle ve Sîratu Seyf b. Zî Yezen**, İttihâdu’l-kuttâbi’l-arabî, Dimeşk, 1974.

Ziyat Akkoyunlu, “Binbir Gece Masalları Üzerinde Yapılan Çalışmalar”, **TKA, Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş’ın Hâtrısına Armağan**, XVII-XXI/1-2 (1979-1983), s. 1-14.